

MUQOBIL ENERGETIKA TIZIMLARINI AMALIYOTGA TATBIQ ETISH – TABIIY BOYLIKLARNI ASRASHDA MUHIM MANBA

Axmedov Munisbek Muhammad o‘g‘li

Urganch davlat universiteti Texnika fakulteti Fakultetlararo umumtexnika fanlari
kafedrası o‘qituvchisi

Xamrayev Og‘abek Oybek o‘g‘li

Urganch davlat universiteti Texnika fakulteti 5310700 - Elektr texnikasi, elektr
mexanikasi va elektr texnologiyalari ta‘lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

E-mail: ogabekxamrayev678@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda muqobil energetika dunyo yoqilg‘i-energetika kompleksini rivojlantirishda tobora muhim o‘rin tutishi, jahon iqtisodiyotida ro‘y berayotgan inqirozli hodisalarga qaramasdan, muqobil energetika sohasiga va eng avvalo, qayta tiklanadigan energiya manbalarini o‘zlashtirishga investitsiya sarflanayotgani to‘g‘risida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Muqobil energetika, quyosh energetikasi, biogaz energiyasi, fotoelektrik stansiya, investitsiya.

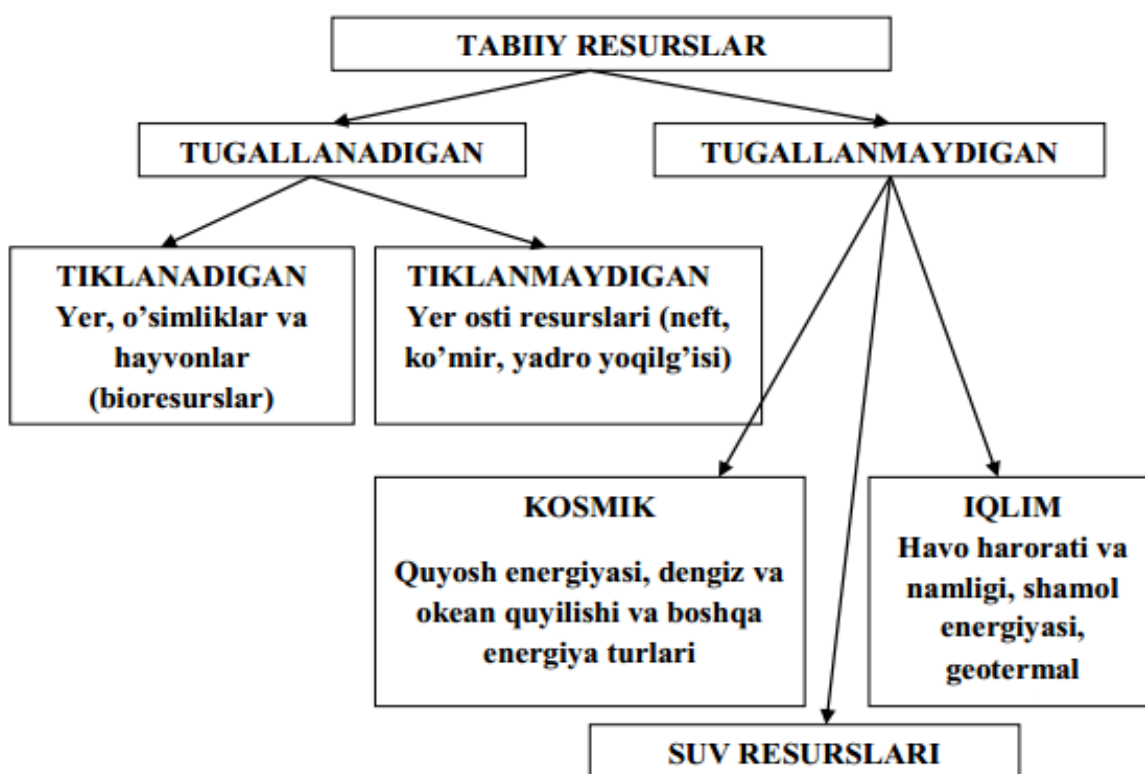
Mamlakatimizda ishlab chiqarilayotgan elektr energiyasining qariyb 85-90 foizi ko‘mir, tabiiy gaz va boshqa neft mahsulotlari hissasiga to‘g‘ri keladi. Bunda “Yashil energiya”ning ulushi 10-14 foizdir. Internet manbalariga ko‘ra, 2050-yilda jahon aholisi soni 9,8 milliardga yetadi. Bunday demografik o‘shish barcha tizim, jumladan, energetika sohasida ham yechim izlash masalasini qo‘yadi. Qazilma energiya manbalari cheklangan davlatlarda qayta tiklanuvchi energiyadan foydalanish ana shunday muammolar yechimi bo‘lib xizmat qiladi. Misol uchun,

quyoshdan energiya olish tabiiy boyliklarni asrashga, insoniyat ehtiyojini qondirishda muhim manba hisoblanadi.

IRENA xalqaro tashkiloti hisobot qilishicha, 2019-yili global energiya ishlab chiqarishda 248,6 GVt qo‘shimcha quvvat qo‘shilgan. Shundan 179 GVt quvvat qayta tiklanuvchi energiya manbalari hisobiga to‘g‘ri keladi. Bu jahon bo‘ylab umumiy qo‘shilgan energiyaning 72 foizi deganidir, va shundan 90 foizi – quyosh va shamol energiyasi. Xususan, quyosh energiyasi 2019-yilda 97 GVt quvvatga ortgan. So‘nggi 10 yillikda qo‘shilib borayotgan qayta tiklanuvchi energiya manbalarining turlar bo‘yicha ulushi evolyutsiyasini qaraydigan bo‘lsak, quyosh energetikasi qo‘shilayotgan energiya quvvatida eng tez o‘sayotgan qayta tiklanuvchi energiya sanaladi. Bunga asosiy sabab sifatida quyosh energetikasi qurilmalarining kichik masshtabda ham rentabelli bo‘la olishi va sohaga texnologik innovatsiyalar doimiy tatbiq qilinishini ko‘rsatish mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 22-avgustdagi “Iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohaning energiya samaradorligini oshirish, energiya tejoychi texnologiyalarni joriy etish va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishning tezkor chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori mamlakatimizda mazkur yo‘nalishni rivojlantirishda muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Ushbu talablar asosida O‘zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan qayta tiklanuvchi energiya manbalari salmog‘ini 2030-yilgacha 25–30 foizgacha oshirishi strategik rejasi ishlab chiqildi. Keling, avvalo, qayta tiklanuvchi energiya manbalari nimalardan iborat ekaniga to‘xtalaylik. Atrof-muhitda tabiiy holda qayta tiklanuvchi quyosh, shamol energiyasi, yer harorati, suv oqimlarining tabiiy harakati va biomassa energiyasi ushbu manbalarga kiradi. Keyingi paytda quyosh energiyasidan foydalanish samarali natijalar berayotgani tufayli ko‘pgina mamlakatlarda quyosh elektr stansiyalarini qurishga harakat qilinayotgani fikrimiz isbotidir. Yurtimizda «yashil energiya»ga doir investitsion loyihalar haqida to‘xtaladigan bo‘lsak, Navoiy viloyati Karmanada 100 megavatt quvvatli quyosh elektr stansiyasini qurish loyihasi ilk qadamdir. Xalqaro moliya

korporatsiyasining texnik ko‘magida «Navoiy viloyatining Karmana tumanida quvvati 100 MVt bo‘lgan quyosh elektr stansiyasini qurish» bo‘yicha o‘tkazilgan xalqaro tenderda Birlashgan Arab Amirliklarining «Abu Dhabi Future Energy Company – Masdar» kompaniyasi, g‘olib deb topildi. Mazkur elektr stansiya respublikamizda davlat-xususiy sherik tamoyili asosida ishga tushiriladigan ilk loyiha.

Prezidentimizning 2019-yil 22-avgustdagi qarori bilan qayta tiklanuvchi energiya manbalarining qurilmalarini ishlab chiqaruvchilar davlat ro'yxatidan o'tkazilgan sanadan e'tiboran besh yil muddatga soliqning barcha turlarini to'lashdan, qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini o'rnatganlik uchun ular foydalanishga topshirilgan paytdan e'tiboran 10 yil muddatga mol-mulk solig'ini hamda ushbu qurilmalar bilan band bo'lgan uchastkalar bo'yicha yer solig'ini to'lashdan ozod etilishi nazarda tutilgan. Shuningdek, mamlakatimizda quyosh elektr stansiyalarining hissasi 2025-yilga qadar 2350 MVt va 2030-yilga qadar 5000 MVtni tashkil etadi. Bunda umumiy ishlab chiqariladigan elektr energiyasining 20 hamda 25 dan ortiqrog'i aynan quyosh elektr stansiyalari ulushiga to'g'ri keladi.

Xulosa o'rnida aytish joizki, ushbu loyihalar mamlakatimizda «yashil energiya» salmog'ini yuksaltirishga qo'yilgan ilk sa'y-harakatlar hisoblanadi. Muhimi, quyosh energetikasi ishlab chiqarilgan energiya narxi bo'yicha an'anaviy energetika bilan raqobatbardosh bo'lishga erishgani mamlakatimizda muqobil energetika, xususan, quyosh elektr stansiyalarini ham joriy etishga yanada ishonch yarata oldi. Muqobil energetika, xususan, quyosh fotoelektrik tizimlarini amaliyotga tatbiq etish energiya samaradorligi madaniyatining shakllanishi va maishiy hayotda tejamkor texnika-texnologiyalar ommalashuvida muhim qadamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. I.U.Raxmonov Elektr ta‘minoti asoslari. Darslik, Toshkent “Tafakkur avlodi” 2020.
2. A.I.Karshibayev., N.O.Ataullayev., B.SH.Narzullayev., Energiya tejamkorligi asoslari. Navoiy – 2019.
3. O.O.Hoshimov., S.S.Saidahmedov., Elektr yuritma asoslari. Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. Toshkent – 2007.
4. O.O.Hoshimov., A.T.Imomnazarov., Elektr mexanik tizimlarda energiya tejamkorligi. Toshkent – 2015.

